

9. Darja Peljhan Performance Measurement: Productivity of labour, Efficiency, and Profitability. – [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: http://www.miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/195172/ITB_1011DP_Performance.pdf.
10. Michael Langemeier Labor Efficiency and Productivity. – [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу: http://www.agmanager.info/events/...profit/.../4_Langemeier_Efficiency_Paper.pdf.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2012 р.

*

УДК 339.543.012.42:338.43 (477)

*О.В. ОДОСІЙ, аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Рівень тарифного захисту агропродовольчого ринку України в умовах формування зони вільної торгівлі

Постановка проблеми. У 2012 року Україна увійшла в заключний етап щодо укладення з Європейським Союзом Угоди про асоціацію (УА), яка повинна змінити чинну Угоду про партнерство та співробітництво (УПС) й розпочати новий якісний етап розвитку двосторонніх відносин. Переговорний процес уже майже завершився, і лише певні політичні розбіжності обох сторін відкладають підписання Угоди на невідомий термін.

Положення про створення зони вільної торгівлі є найбільш складною частиною майбутньої Угоди про асоціацію. Значна увага під час переговорів приділяється визначенню параметрів торгівлі так званими «чутливими» товарами – сільськогосподарська продукція та продукція харчової галузі [2]. Слід зазначити, що обидві сторони задекларували мету лібералізувати до 95% торгівлі й дозволити виключення із режиму вільної торгівлі 5%, головним чином, для агропродовольчої продукції.

Європейський вектор розвитку зовнішньої політики України та структурні зрушення в українській економіці в рамках вступу до СОТ визначають необхідність обґрунтування

економічних наслідків лібералізації торгівлі для агропродовольчого ринку. З цієї точки зору актуальність даної роботи полягає в оцінці сучасного стану тарифного захисту ринку агропродовольчих товарів в Україні та ЄС-27, а також в обґрунтуванні зовнішньоторговельної політики обох сторін на коротко- й довгострокову перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання митно-тарифної політики України в умовах трансформування економічної системи та посилення інтеграційних процесів розглядаються в наукових працях українських авторів: Т. Осташко, В. Точиліна, В. Венгера [1], С. Киризяка [3], В. Назаренка [4], Н. Осадчої [5] й інших. Проте у вітчизняній економічній літературі практично відсутні роботи, в яких би комплексно досліджувалися митно-тарифні відносини як інтегрована система регулювання різних галузей економіки.

Мета статті – проаналізувати поточний рівень тарифного захисту ринку агропродовольчих товарів в Україні та Європейському Союзі та визначити його особливості в умовах створення зони вільної торгівлі (ЗВТ).

Виклад основних результатів дослідження. Регулювання зовнішньоторговельних відносин як у Європейському Союзі, так і в Україні ґрунтується на використанні тарифних та нетарифних методів. Щоб відповісти на питання як вільна торгівля вплине

* Науковий керівник – А.Д. Діброва, доктор економічних наук, професор.

© О.В. Одосій, 2013

на структуру конкурентних переваг України, необхідно проаналізувати поточні рівні тарифного захисту України й ЄС. При визначенні рівня захисту внутрішнього ринку в міжнародній торгівлі найбільше використовуються такі показники, як зв'язана ставка мита і ставка мита режиму нації найбільшого сприяння (РНС). Зв'язана ставка мита («binding» tariffs) – це гранична ставка, вище якої країна зобов'язалася не підвищувати чинні ставки мита на конкретні товари; РНС ставка – це ставка імпортного мита на товари походженням із країн, в яких застосовано режим нації найбільшого сприяння. Фактично даний режим означає звичайні, недискримінаційні умови співробітництва на відміну від особливих (обмежувальних або, навпаки, преференційних) умов, які можуть

вводитися для окремих країн. На поточний момент згідно із чинним законодавством України режим найбільшого сприяння надається більше ніж 165 країнам, у тому числі й країнам-членам ЄС [1,4,6].

Дані таблиці 1 показують, що в ЄС та Україні поточні рівні зв'язаних митних ставок, середньозважені тарифи за результатами торгівлі в 2010 році й тарифи РНС суттєво різняться. Загальна кінцева зв'язана митна ставка України за всіма товарними позиціями знаходиться на рівні 5,8%, що значно вище від аналогічного показника в ЄС – 5,2%. У той же час у країнах ЄС митна ставка режиму нації найбільшого сприяння та середньозважений тариф за результатами торгівлі становлять 5,3 і 2,8% відповідно, тоді як в Україні – 4,5 та 2,7% відповідно.

1. Тарифний захист внутрішнього ринку товарів та обсяги їх імпорту в Україні й Європейському Союзу

Показник	Країна	Середній зв'язаний тариф, %		Середній тариф РНС, %		Середньозважений тариф за результатами торгівлі, %		Імпорт товарів, млрд дол. США	
		2011 р.	+/-*	2011 р.	+/-*	2010 р.	+/-*	2010 р.	+/-*
Усі товарні групи	Україна	5,8	0,0	4,5	-0,1	2,7	-0,1	54,7	9,6
	ЄС	5,2	0,2	5,3	0,2	2,8	-0,4	1813,3	296,8
У т.ч.: основні групи агропродовольчих товарів	Україна	11,0	0,0	9,5	-0,3	7,9	-1,6	4,7	0,2
	ЄС	13,8	1,5	13,9	1,1	9,9	-0,2	106,5	3,7
інші товарні групи	Україна	5,0	0,0	3,7	-0,1	2,2	0,2	50,0	9,4
	ЄС	3,9	0,0	4,0	0,0	2,4	-0,3	1706,8	293,1

* Зміна до попереднього року.

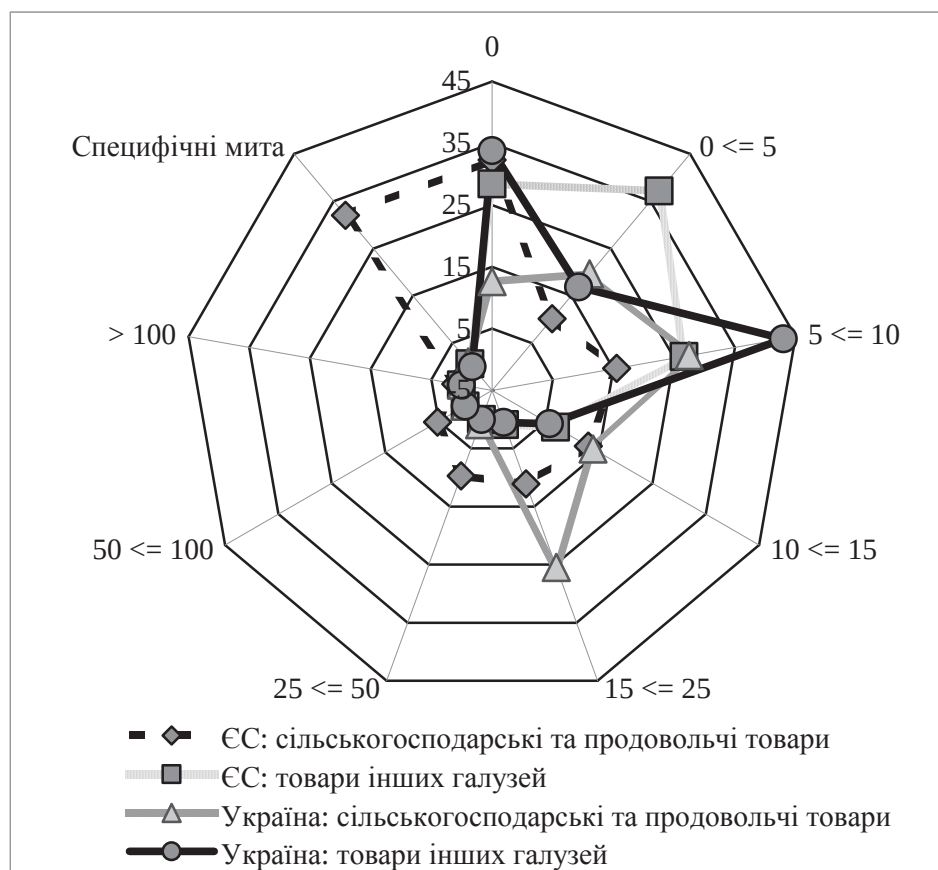
Примітка: для розрахунку взяті найбільш важливі групи товарів за шестизначним кодом згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Джерело: Побудовано за даними COT: WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFRReporter.aspx?Language=E>.

Аналогічна тенденція спостерігається для сільськогосподарських і несільськогосподарських товарів. Це показує, що ЄС досить уважно підходить до визначення розміру митних ставок та ефективніше захищає внутрішній ринок. Адже хоча номінально середні зв'язані тарифи нижчі порівняно з українськими, але на товари, які завозяться найактивніше, встановлені високі мита, що дає змогу стримувати імпорт і підтримувати національного товаровиробника. Крім того, в ЄС значно вищий (в 32 рази) від України рівень захисту по лінії специфічних мит (табл. 2).

Аналіз показує, що ЄС підтримує тарифні квоти на рівні 11,3% від усіх тарифних ліній

агропродовольчих товарів. Зокрема, це велика рогата худоба (ВРХ); високоякісна яловичина; морожене м'ясо ВРХ, морожена яловичина для переробки; масло; тверді сири, сухе молоко; просо; цукрова тростина; цукор; часник, консервовані гриби; продукти із свинини; продукти із курей та індиків, продукти з яєць і альбумін; пшениця; ячмінь; кукурудза й сорго; овес; рис; виноградний сік та виноградне сушло. Для імпорту в межах тарифних квот застосовуються імпортні ліцензії. Цей режим встановлює додаткові нетарифні бар'єри для українського агропродовольчого експорту. Україна ж використовує тарифну квоту лише на 0,1% тарифних ліній.

Розподіл зв'язаних митних ставок за розміром в Україні та ЄС

Джерело: Побудовано за даними COT: WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFRporter.aspx?Language=E>.

Розподіл ввізних митних ставок (рисунок) за їх величиною доводить, що в Україні й ЄС він суттєво різниться: на сільськогосподарську продукцію ЄС має значно вищу частку тарифів у безмитній лінії та лінії специфічних мит, а Україна має більшу частку в тарифних лініях «0% <= 5%», «10% <= 15%» і «15% <= 25%» (остання група являє собою яскравий приклад вибіркового захисту).

Для несільськогосподарських товарів Україна має відносно більше позицій у рам-

ках безмитного та «5% <= 10%» інтервалів, ЄС значно випереджає тільки в досить помірному інтервалі «0% <= 5%». Це говорить про те, що європейські країни або повністю відкривають ринок певного товару, або захищають його надзвичайно високими тарифами. Україна ж намагається стримати імпорт за всіма товарними позиціями невеликими й середніми за розмірами тарифами, натомість майже не використовуються специфічні мита.

2. Тарифний захист агропродовольчого ринку в Україні та ЄС у розрізі розміру митних ставок

Розмір ставки мита, %	Україна					Європейський Союз				
	Кінцева зв'язана ставка мита	Мито РНС		Імпорт товарів		Кінцева зв'язана ставка мита	Мито РНС		Імпорт товарів	
	частка від усіх позицій, %					частка від усіх позицій, %				
	2011 р.	2011 р.	+/-*	2010 р.	+/-*	2011 р.	2011 р.	+/-*	2010 р.	+/-*
0	12,6	21,2	+1,6	37,4	+6,3	32,3	30,1	+0,1	42,9	+1,8
0 <= 5	19,6	21,8	-0,3	19,1	+0,1	10,2	10,2	-1,0	12,6	-1,1
5 <= 10	27,5	26,4	-	30,5	-5,6	15,5	16,1	-0,3	15,5	+1,0
10 <= 15	13,9	12,1	+0,1	5,9	-2,7	13,0	14,2	-0,5	10,3	-0,9

15 <= 25	25,5	17,5	-0,8	1,5	-0,5	11,1	12,8	+0,8	10,5	+0,7
25 <= 50	0,9	0,8	-0,5	5,1	+2,8	9,7	7,8	+0,1	3,5	-1,9
50 <= 100	0,1	0,2	-	0,5	+0,2	5,2	4,6	+0,6	4,5	+0,3
> 100	0,0	0,1	-	0,0	-0,6	1,0	1,2	+0,2	0,2	-
Специфіч-ні мита	1,0	1,1	-	0,0	-4,4	32,0	32,4	+0,7	28,0	-2,1

* Зміна до попереднього року.

Джерело: Побудовано за даними COT: WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFReporter.aspx?Language=E>.

Як видно з даних таблиці 2, в Україні й ЄС останніми роками відбулися певні зміни у структурі імпорتنних тарифів. Так, наша країна поступово збільшує частку безмитних товарних ліній та ліній з невеликими за розмірами мит, що обумовлюється наявними зобов'язаннями перед СОТ. Водночас європейські країни в 2010-2011 МР посилили захист своїх агропродовольчих ринків, що, скоріше за все, зумовлено необхідністю збільшення протекції аграріїв і підприємств харчової галузі з огляду на економічну кризу в ЄС та зменшення врожаїв окремих сільськогосподарських культур (частка імпорту продуктів рослинного походження в 2011 році проти 2010-го зросла з 2,4 до 2,6%).

Для детальнішої оцінки цієї проблеми необхідно проаналізувати імпортні тарифи в галузевому розрізі (табл. 3, 4). При цьому слід мати на увазі, що структура експорту в ЄС і Україні різна. За даними Європейської комісії за 2011 рік, український експорт в ЄС складається з чорних металів та виробів із них (31,3%); мінеральних товарів – енергетичних матеріалів, нафти й продуктів нафтопереробки, руди (23,7%); електричних машин і устаткування (8,4%), товарів рослинного походження (11,3%); продукції хімічної та зв'язаних з нею галузей (5,5%); деревини (3,5%); жирів і олій (3,2%); текстильного одягу (2,4%), склавши в цілому близько 89% [7]. Для більшості з цих продуктів, в основному несільськогосподарських, в ЄС середні зв'язані ставки імпортного мита нині встановлені на невисокому рівні – від 0,9 до 11,5% (табл. 3). Наприклад, для транспортних засобів мито не перевищує 4,1%, а стосовно товарів хімічної промисловості – 4,6%. Проте для товарів сільського господарства, які є чутливими до будь-яких кон'юнктурних змін ринку, середні імпортні

мита знаходяться на більш високому рівні – від 4,4 до 57,6%. Відчутно різняться й максимальні рівні митних ставок. Наприклад, максимальний імпортний тариф на молочні продукти в ЄС становить 226%, тоді як в Україні цей показник знаходиться на рівні 10%. На інші сільськогосподарські товари (крім бавовни) максимальний імпортний тариф в європейських країнах дорівнює 131-175% порівняно з 10-72% в Україні. І це при тому, що частка безмитних позицій по основних групах агропродовольчих товарів у ЄС вдвічі перевищує аналогічний показник в Україні. З цього випливає висновок, що торговельна політика нашого західного сусіда виражена та продумана в рамках вимог СОТ, і, передусім, спрямована на захист найбільш вразливих і нерозвинених секторів економіки.

Аналіз показує, що більша частина експорту з ЄС до України (близько 66%) належить машинам і устаткуванню (26,7%), продукції хімічної та зв'язаних з нею галузей (14,6%), транспортним засобам (10,4%), полімерним матеріалам, пластмасам і виробам із них (7,0%), мінеральним товарам – енергетичні матеріали, нафта та продукти нафтопереробки, руди (6,9%) тощо. Але у всіх цих випадках, за винятком транспортних засобів (7,5%), середня кінцева зв'язана ставка мита при імпорті в Україну досить помірна – 1,5-5,3%. Обрана політика захисту внутрішнього ринку України також включає високі максимальні ставки мита (до 25%) в секторах торгівлі технікою, обладнанням, транспортними засобами та іншими товарами. Водночас в ЄС дані галузі є одними з найбільш розвиненими в світі, тому європейським країнам немає необхідності в їх посиленому захисті.

3. Митні тарифи України та ЄС у розрізі товарних груп у 2011 році (кінцева зв'язана ставка мита)

Товар	Середня ставка мита, %		Частка безмитних позицій, %		Максимальний тариф, %	
	Україна	ЄС-27	Україна	ЄС-27	Україна	ЄС-27
Продукти тваринного походження	13,0	24,3	0	20,6	20	140
Молочні продукти	10,0	57,6	0	0	10	226
Фрукти, овочі, рослини	13,1	10,4	10,2	22,8	20	170
Кава, чай	5,8	6,2	35,4	27,1	20	25
Зернові та продукти їх переробки	12,7	20,3	3,3	6,3	20	167
Насіння олійних культур, жири й олії	10,7	6,6	11	48,2	30	171
Цукор і кондитерські вироби	17,5	28,3	0,6	0	50	131
Напої та тютюнові вироби	8,6	21,8	26,2	23	72	175
Бавовна	1,4	0,0	40	100	5	0
Інші агропродовольчі товари	7,6	4,4	23,9	65,9	20	131
Риба й рибні продукти	3,7	10,9	61,7	12,3	20	26
Корисні копалини та метали	4,5	2,0	42,4	49,6	20	12
Нафта	1,5	2,0	72	50	10	5
Товари хімічної промисловості	5,1	4,6	16,1	20	10	17
Деревина, папір	0,4	0,9	95,8	84,1	10	10
Текстиль	4,1	6,5	33,7	3,4	13	12
Одяг	11,4	11,5	1,0	0	12	12
Шкіра, взуття	7,2	4,2	14,9	27,8	25	17
Неелектричні машини	4,2	1,7	38,7	26,5	12	10
Електричні машини	5,3	2,4	33	31,5	25	14
Транспортні засоби	7,5	4,1	15,8	15,7	20	22
Інші вироби	6,4	2,5	31,9	25,7	25	14

Примітка: Для розрахунку взяті найбільш важливі групи товарів за шестизначним кодом згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Джерело: Побудовано за даними COT: WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFReporter.aspx?Language=E>.

Подібна тенденція спостерігається й по лінії мит режиму нації найбільшого сприяння: ЄС найбільше захищає ринки агропродовольчих товарів, тоді як в Україні вони є досить відкритими (табл. 4).

4. Митні тарифи України та ЄС у розрізі товарних груп у 2011 році (мита режиму нації найбільшого сприяння)

Товар	Середня ставка мита, %		Частка безмитних позицій, %		Частка імпорту, %	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
Продукти тваринного походження	11,0	23,0	9	23,8	1,0	0,4
Молочні продукти	10,0	55,2	0	0	0,2	0
Фрукти, овочі, рослини	9,9	11,5	18,9	18,8	1,8	1,5
Кава, чай	5,8	6,2	35,4	27,1	1,4	0,9
Зернові та продукти їх переробки	12,6	16,3	3,8	12	1,0	0,4
Насіння олійних культур, жири й олії	8,2	7,1	21,5	43,5	1,0	1,4
Цукор і кондитерські вироби	17,5	29,1	0	0	0,4	0,1
Напої та тютюнові вироби	12,8	19,2	26,2	19,8	1,3	0,6
Бавовна	1,4	0,0	40	100	0	0
Інші агропродовольчі товари	5,5	4,8	45,2	65,1	0,6	0,4

Продовження табл. 4

Риба й рибні продукти	2,6	10,3	68,2	16,4	1,0	1,3
Корисні копалини та метали	3,0	2,0	47,6	49,9	30,4	16,6
Нафта	0,9	2,7	84,3	29,7	13,5	20,3
Товари хімічної промисловості	3,1	4,6	39,3	21,7	14,6	9,5
Деревина, папір	0,3	0,9	95,8	81,2	3,8	2,8
Текстиль	3,8	6,6	35,8	2,1	2,6	2,2
Одяг	11,3	11,5	1,1	0	1,2	4,4
Шкіра, взуття	5,4	4,2	27	22,7	2,3	2,4
Неелектричні машини	2,1	1,9	51,3	21,4	7,7	10,9
Електричні машини	3,8	2,8	39,1	20,4	5,9	12,3
Транспортні засоби	5,1	4,3	39,6	12,7	6,1	5,1
Інші вироби	5,5	2,7	32	20,5	2,4	6,4

Примітка: Для розрахунку взяті найбільш важливі групи товарів за шестизначним кодом згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Джерело: Побудовано за даними COT: WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFReporter.aspx?Language=E>.

Загалом, європейські митні тарифи досить низькі, тому вони не можуть бути головним бар'єром для вітчизняних товарів на ринках Європейського Союзу. Бар'єром є різниця в технічних і санітарних стандартах, система стандартизації й сертифікації та викривлення умов конкуренції (наприклад, форма державної допомоги, яка надається підприємствам і галузям) [5].

В усіх угодах ЗВТ Європейського Союзу структура товарного охоплення лібералізації імпорту відображає ступінь захисту внутрішнього ринку ЄС та можливість, або існування, внутрішніх надлишків відповідних продуктів. При цьому можна виділити три загальних правила:

високий рівень внутрішнього захисту показує низьку готовність ЄС знижувати імпортні тарифи, оскільки це може вступити в супереч із високими внутрішніми цінами;

високий рівень внутрішнього захисту в ЄС доповнюється ризиками внутрішніх товарних надлишків, що призводить до додаткових обмежень на імпорту за рахунок обмеженого обсягу тарифних квот;

існуючі значні товарні надлишки збільшують заінтересованість із боку ЄС у поліпшенні свого доступу до товарних ринків інших країн [4].

Ці загальні твердження визначають не тільки стратегічні позиції ЄС, але й показують можливості для партнерів. Наведемо перелік стратегічних (чутливих) сільськогосподарських товарів Європейського Союзу, на які політика останнього гарантує високий рівень внутрішнього захисту, в тому числі

при укладенні угод про вільну торгівлю: ВРХ та яловичина, домашні свині, птиця, молочна продукція, зернові, цукор, деякі фрукти й овочі, оливкова олія, цитрусові та виноград, квіти.

Висновки. При вступі до СОТ Україна узгодила митні тарифи з різними країнами світу, причому по деяких товарах наша країна була вимушена йти на величезні поступки (наприклад, велика тарифна квота на імпорту цукру-сирцю). Саме тому 22 серпня 2012 року Україна надіслала до СОТ свої пропозиції щодо зміни правил доступу на український ринок близько 350 найменувань товарів. В умовах формування зони вільної торгівлі з ЄС питання формування оптимального рівня тарифного захисту внутрішнього ринку є надзвичайно актуальним. Хоча лібералізація торгівлі, відповідно до теорії торгівлі, передбачає зростання добробуту в країні та підвищення товарообігу, проте невідомо як зниження захисту відобразиться на розвитку галузей у ретроспективному плані. Зрозуміло, що без реструктуризації державної підтримки пріоритетних галузей на користь альтернативних видів, ці сектори зіткнуться на внутрішньому ринку з суворішим конкурентним середовищем і понесуть певні збитки, в тому числі втратять можливість для високотехнологічного розвитку.

Зростаюча напруга всередині ЄС на ринках окремих сільськогосподарських продуктів (молоко, свинина, курятина та ін.) внаслідок перевиробництва й зниження купівельної спроможності є головною причиною заінтересованості європейських виробників

у збереженні конкурентних переваг і максимально можливій лібералізації доступу на ринок України, яка має великі перспективи щодо його зростання внаслідок недостатнього рівня споживання населенням окремих продуктів [3]. Як показує дане дослід-

ження, ЄС більшою мірою заінтересований у співпраці з країнами зі значними запасами сировинних ресурсів та недостатньо розвинутими галузями, що виробляють товари з високою доданою вартістю.

Список використаних джерел

1. Вплив ЗВТ з ЄС на провідні експортоорієнтовані галузі економіки України / Т.О. Осташко, В.О. Точилін, В.В. Венгер // Національне господарство України: теорія та практика управління: зб. наук. праць / ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/NacGosp/index.html.
2. Довідка щодо переговорів між Україною та ЄС стосовно укладення Угоди про асоціацію / Міністерство економіки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=184188&cat_id=152849.
3. Киристюк С.В. Нові виклики для аграрного сектора у світлі формування зони вільної торгівлі Україна – ЄС / С.В. Киристюк // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 130–141.
4. Назаренко В.И. Аграрная политика Европейского Союза / В.И. Назаренко. – М.: Ч. І, 2003. – 224 с.
5. Осадча Н.В. Сучасні проблеми формування зон вільної торгівлі в Україні / Н.В. Осадча // Вісн. екон. науки України. – 2008. – № 2. – С. 121–123.
6. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU08015G.html.
7. European Union, Trade with the World and Ukraine / Європейська комісія, двосторонні відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/111613.htm>.
8. WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFReporter.aspx?Language=E>.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013 р.

*

УДК 338.43.02

*А.В. ЛЕСЬ, аспірант**

Житомирський національний агроекологічний університет

Мотивація суб'єктів господарювання до екологізації сільськогосподарського виробництва

Постановка проблеми. Екологічні програми у сільському господарстві розробляють і реалізують із метою взаємоузгодженого коригування векторів ко-еволюції екологічних систем та суспільства. Також програмними заходами передбачається охорона довкілля від шкідливого впливу сільського господарства й одержання екологічно безпечної продукції галузі. Зважаючи на важливість запровадження програм слід дослідити процес надходження фінансових ресурсів для реалізації програмних завдань. Останнім часом науковці виді-

ляють нестачу коштів як одну із перешкод результативного здійснення заходів. Тому вважаємо за доцільне дослідити можливість активнішого залучення власних коштів суб'єктів господарської діяльності для фінансування природоохоронних заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, що стосуються механізму фінансування державних екологічних програм, приділена увага у роботах таких науковців, як З.В. Герасимчук [1], Н.В. Зіновчук [2], М. Я. Лемешев, Ю.Ф. Шкворець та ін. Проблеми мотивації зацікавлених осіб до фінансування природоохоронних заходів знайшли відображення у працях

* Науковий керівник – Н.В. Зіновчук, доктор економічних наук, професор.

© А.В. Лесь, 2013